

O TEOLOGIJI

Dejstvo in nevarnost

Marsikateremu iskrenemu kristjanu se zgodi, da preneha rasti v Jezusu, ko prestopi prag biblične šole oziroma teološke fakultete. Zakaj je temu tako?

Kar sledi, je kratek poskus razmišljanja o teologiji in njenem mestu v življenju kristjana oziroma krščanske skupnosti, razmišljanja o tem, kaj naj bi teologija sploh bila in kako naj bi jo udeleževali.

Najprej nekaj o sami besedi. »Sam pojem 'teologija' izhaja iz grške predkrščanske filozofije. Pri Aristotelu pojem *theologiké* označuje prvo filozofijo, ki dobi pozneje naziv metafizika. Teologe pa Aristotel imenuje tiste mislece, ki razglabljajo o nastanku kozmosa ali pesnijo o bogovih ... V zgodnjem krščanstvu pojem 'teologija' še ni imel današnjega pomena. Kristjani so s tem pojmom označevali najprej poganske filozofske nauke; šele sčasoma so izraz začeli uporabljati za krščanski nauk o Bogu. Religija in filozofija sta bili v zgodnjem krščanstvu nedeljiva celota, celostni nazor o Bogu in svetu. ... Šele od sv. Avguščina (354–430) naprej dobi filozofija večjo samostojnost, vendar ima razodeta vera še vedno primat pred naravnim mišljenjem človeka.«¹

Tole učeno definicijo sem si sposodil, ker nam pove nekaj o ozadju tega pojma, pa tudi nekaj o problemih, ki so povezani z njim. Kakor koli – dejstvo je, da besede 'teologija' ni mogoče najti v samem Svetem pismu, njena bližnja sorodnica filozofija pa je jasno postavljena pod vprašaj (Kol 2,8). Zato bi bilo morda sploh bolje, da bi uporabljali izraze, ki jih najdemo v Svetem pismu: nauk oziroma učenje, naše razmišljanje o Bogu, evangelij, Božji način delovanja v zgodovini in v posameznem človeku, Božje mišljenje, osnovno sporočilo Svetega pisma itd. S tem bi se lahko delno izognili zablodam ali zmotam, popolnoma pa vendarle ne, ker je konec koncev stvar posameznika, kaj razume pod enim ali drugim. In po drugi strani enako velja za pojem 'teologija' – čeprav sicer izvirno ni svetopisemski, imamo glede njega lahko zelo različne predstave. V krščanskih krogih beseda teologija večinoma pomeni široko sliko Božjih načel, Božjega delovanja skozi zgodovino, njegovih principov, načrtov in tudi načinov, kako jih dosega. V evangelijskih krogih je (morda bolje: naj bi bila) teologija vedno bistveno vezana na Sveto pismo in torej v popolnoma podrejenem odnosu do njega. Idealna teologija naj bi bila nekaj takega: skupek oziroma sistem načel in dejstev, ki jih spoznamo z razumom ob pravilnem, skrbnem preučevanju Svetega pisma; sistem načel in dejstev itd., ki so medsebojno povezana in ki tvorijo celoto. V tem se, kot bom še razložil, po mojem skriva past.

Če se za trenutek ozremo v svoje osebno krščansko življenje, v svojo hojo z Bogom, v našo Pot, si seveda moramo priznati, da si ob branju Svetega pisma in verjetno tudi prek nekaterih drugih stvari – molitvenih izkustev, življenjskih izkušenj in težav itd. – vedno oblikujemo neke predstave in prepričanja o Bogu, ki so med seboj bolj ali manj povezane.² Skratka: lahko bi rekli, da ima vsakdo od nas svojo »teologijo«; v nekem smislu bi to veljalo tudi za ateiste.

V čem je torej problem? Kakor je nakazano že v učeni predstavitvi pojma 'teologija', se je dokaj zgodaj v krščanski zgodovini (spet gre za usodno 4. stoletje!) teologija (kot 'razmišljanje o Bogu') začela nekako osamosvajati – postajati je začela neka ločena disciplina s svojimi metodami (ki so bile v veliki meri, roko na srce, prevzete iz poganske filozofije); ločena od ostalega krščanskega življenja. In hkrati je začela oblikovati nek sistem, v katerem naj bi bilo zaobjeto vse temeljno učenje Svetega pisma, lepo urejeno in zaokroženo v celoto.

Globoko sem prepričan, da je takšna teologija silno nevarna prevara, ki je skozi zgodovino naredila veliko škode Jezusovim učencem. Najprej je nevarna zato, ker gre za osnovni človeški meseni vzgib, da bi obvladal Boga in njegove večne načine delovanja. V svoji skrajnosti gre za prastaro satansko željo po obvladovanju Boga (ki se npr. izraža tudi v magiji). Nevarna je zato, ker si vsakdo od nas v svoji mesenosti prizadeva, da bi se nekako izognil položaju majhnosti, šibkosti in odvisnosti od Boga, o katerem

¹ Jože Hlebš: *Znanost in Bog*, knjižnica Tretji dan, Ljubljana 2000, str. 17.

² O razmerju med vplivom Svetega pisma in vplivom izkustev na našo »teologijo« bi veljalo temeljito premisliti; je vsekakor tema, o kateri bi se dalo napisati knjige – zaenkrat naj bo dovolj ugotovitev, da mora imeti Sveto pismo primat nad osebnimi izkustvi, gotovo pa je tudi res, da osebna izkustva vplivajo na naše boljše ali slabše razumevanje Svetega pisma.

razodetje nedvomno pričuje (prim. Mt 5,3sl.; 1 Kor 1,18–30; 3,18–20 itd. itd.). Takšna »osamosvojen« teologija s svojim celovitim sistemom nedvomno ponuja neko lažno varnost in trdnost, ki silno godi našemu mesu. Mislim, da sedaj lahko razumemo, zakaj nekateri nehajo rasti v milosti, ko pridejo v stik s »teologijo«.

Nevarnost teologije je v tem, da pogostokrat izolira eno od področij našega krščanskega življenja (razumno premišljevanje in dojetje Boga), ga zapre v nek nevidni ovoj in ga nato razvija bolj ali manj neodvisno od ostalih področij naše osebnosti, ki jih razodetje (tj. Sveti Duh po Svetem pismu) prav tako nagovarja, neguje in razvija. Dejansko je res, da se katero koli področje, ki ga tako osamimo oziroma *postavimo nad ostala*, hitro sprevrže v malika. Zgodi se shrljiv prevrat: stvar, ki nam je bila dana v blagoslov, nam postane prekletstvo. Vzporednica, ki jo lahko v zadnjih desetletjih prav tako opazimo v krščanskem svetu, je podobna osamitev in absolutizacija duhovnih darov in še posebej nekaterih duhovnih izkustev. V obeh primerih so posledice katastrofalne.

Tu se moramo vrniti na temelj razodetja, ki je Jezus osebno. Božji cilj vseh stvari, razmišljanj, čustev, doživetij itd. je, da nas pripelje v neposredno, osebno bližino z Jezusom, bogočlovekom, v skupnost z njim, kjer zremo njegovo nadvse presežno veličastvo in se tako preobražamo v njegovo podobo (2 Kor 3,17–18). To je tudi namen branja Svetega pisma – zato nam je bilo dano. To je namen molitve. To je namen duhovnih darov. To je namen skupnosti, našega druženja. Itd. Kadar teologija izstopi iz tega osnovnega, najtemeljnejšega položaja, nujno začne delati škodo. Težava je v tem, da tega ponavadi ne opazimo, ker teologija seveda zagovarja in obravnava vzvišene, dobre, resnične stvari – včasih je dejansko zelo težko razločiti, da gre za nekaj napačnega.

Drugo nevarnost imenujem problem ponižnosti oziroma skrivnosti Boga. Bog se je namreč odločil, da nam ne bo zapustil katekizma ali sistematičnega priročnika, ki nam bo predstavil njega in njegova načela v lepo urejenem, vedno logično povezanem in utemeljenem sistemu. Namesto tega se je odločil, da nam da Sveto pismo – veliko zgodbo, ki poroča o ljudeh, dogodkih, značajih, trpljenju itd. in o tem, kako Bog vstopa v ta svet.³ Verujem, da je osnovni namen Svetega pisma, da nas pripelje v osebno, živo bližino Bogu, ki nas preobraža po svojem oživljajočem Duhu. Bog nam je s Svetim pismom milostno podaril kraj srečanja, kamor pristopimo z vero in zaupanjem; ob branju prihajamo v intimen stik z njim, izkušamo njegov dotik, ki je vsekakor več kot zgolj razumski, več kot zgolj čustven in duševen (čeprav je tudi to pomembno!); ta dotik je globlji od obojega, dogaja se na področju srca.⁴ Pravo branje Svetega pisma je mistično oziroma skrivnostno izkustvo,⁵ ki vsekakor vključuje tudi udejstvovanje našega razuma in tudi naših čustev, vendar, kot smo rekli, oboje presega. Sveto pismo – katerega središče je Jezus sam – nas vodi v Božjo osebno prisotnost, kjer smo preobraženi v njegovo podobo.

V tem smislu tudi apostol Pavel samega sebe in ostale apostole označi kot »oskrbnike Božjih skrivnosti« (1 Kor 4,1) – celo apostol Pavel, ki je vsekakor kaj vedel o evangeliju in Božjih stvareh, o tem govori kot o skrivnosti. Brez vsakega zadržka verujem, da lahko s popolno gotovostjo vemo, da je evangelij resničen, da sta križ in vstajenje Jezusa središče vsega ter da smo prek njegove žrtve opravičeni in spravljeni z Bogom. Vendar pa to še ne pomeni, da dejansko poznamo in razumemo *vso globino* tega, kar je Jezus storil. Bog nas po svojem Duhu dejansko tudi vabi, da vstopamo v njegove skrivnosti, da poglobljamo svoje (celovito, ne zgolj razumsko) spoznanje Njega in njegovih namenov – verujem celo, da Bog naravnost *ušiva*, če se odzivamo na njegova vabila in s ponižnim srcem ter velikim začudenjem odkrivamo njegove čudežne odrešenjske sklepe! Vendar nas Pismo samo opozarja na nepopolnost teh spoznanj in uvidov: »Ljubezen nikoli ne mine. Preroštva bodo prenehala, jeziki bodo umolknili, spoznanje bo prešlo, kajti le delno spoznavamo in delno prerokujemo. Ko pa pride popolno, bo to, kar je delno, prenehalo. Ko sem bil otrok, sem govoril kakor otrok, mislil kakor otrok, sklepal kakor otrok. Ko pa sem postal mož, sem prenehal s tem, kar je otroškega. Zdaj gledamo z ogledalom,⁶ v uganki, takrat pa iz obličja v obličje. Zdaj spoznavam deloma, takrat pa bom spoznal, kakor sem bil spoznan. Za zdaj

³ Že sama želja, da bi to pretvorili v nek izdelan in uglajen razumski sistem, verjetno prihaja iz grške kulture in ne iz semitske, v kateri je Sveto pismo nastajalo, se pravi, da je v osnovi tuja Svetemu pismu.

⁴ Srce Sveto pismo razume kot skrivnostno središče človekove osebnosti, iz katere izhaja vse drugo (čustva, razum, volja); druga beseda za to je včasih človekov duh. Glej Slovar v SSP, osnovna izdaja, stran 321, geslo »srce«.

⁵ Za tiste, ki vas moti beseda mistika, naj povem, da moti tudi mene, vendar trenutno ne najdem boljše – če trpimo »teologijo« moramo biti vsekakor potrpežljivi tudi z »mistiko«. Nikakor pa ne gre za mistiko v smislu new-age-a, ki v osnovi zavrača Božje razodetje človeštvu v osebi Jezusa Kristusa.

⁶ To pomeni nejasno, motno; ogledala v antiki so odsevala le motno podobo obraza.

pa ostanejo vera, upanje, ljubezen, to troje. In največja od teh je ljubezen.« (1 Kor 13,8–13) K tem tekstom se bomo še vrnili; zaenkrat se osredotočimo na to, da izrecno poudarja izrazito ponižnost glede na spoznanja in razodetja (in tudi darove), ki jih imamo. To mora vsekakor veljati tudi za našo teologijo (če naj jo sploh tako imenujemo) – vsekakor, na prvem mestu se moramo zavedati, da je delna, da so njene ugotovitve parcialne, v mnogih stvareh negotove in nepopolne. Res je, da obstajajo nekatere stvari, ki jih iz Svetega pisma lahko razberemo z nedvoumno gotovostjo – to so temeljne stvari kot npr. Božja pravičnost, ljubezen in milost, vera v Jezusa, skupnost s Svetim Duhom in mogoče še kaj.⁷ Prav tako pa je res, da so v Svetem pismu stvari, ki jih težje razumemo ali jih sploh ne razumemo, oziroma si jih lahko razlagamo na različne načine. Če se ne motim, je ravno »sistematik« Avguštin paradoksnopozoril, da je Bog pustil t. i. temna mesta v Svetem pismu zato, da bi nas ohranil ponižne pred seboj.

Ko Nova zaveza govori o nauku apostolov (Apd 2,42), s tem ne misli na »teologijo« v smislu celovitega razumskega sistema; jedro nauka apostolov je sporočilo oziroma oznanilo (*kérygma*) evangelija – tudi tu gre spet za zgodbo o zgodovinskih dogodkih, ki jo Sveti Duh uporabi, da preobrazí naša srca – zgodbo o učlovečenju, delovanju, predvsem pa daritveni smrti in vstajenju Jezusa, Božjega Sina, bogočloveka. Temelj torej ni nek sistematiziran nauk, ki opredeljuje pojme in tvori sklenjeno celoto ampak »norost oznanila, ki premaga modrost sveta« (1 Kor 1,21sl.). Obenem je pa velja tudi tole: »Pa vendar oznanjamo modrost, in sicer med popolnimi! Toda ne modrosti tega sveta, tudi ne modrosti voditeljev tega sveta. Ti minevajo. Mi oznanjamo Božjo modrost v skrivnosti, tisto prikrto, ki jo je Bog pred vekí vnaprej določil za naše veličastvo.« (1 Kor 2,6–7, moji poudarki) Resnična Božja modrost nima ničesar opraviti s človeško modrostjo, zato se mi zdi zgodovinska povezanost teologije z grško filozofijo vsaj sumljiva, če že ne izrazito nevarna. Poleg tega je očitno, da bomo to modrost v polnosti dojeli, ko nastopi popolnost.⁸

»Skrivnost GOSPODOVA je očitna njim, ki se ga boje, in zavezo svojo jim razodeva« (Ps 25,14, Chráskov prevod). Edina mogoča drža pred nadvse presežnim Bogom je drža ponižnosti in zaupne odprtosti. Bog kot oseba, kot eno trojstvo oseb, je skrivnost; mi pa smo povabljeni, da se ji bližamo. Zaradi Jezusa imamo tudi gotovost, da je naš položaj pri njem trden⁹ in da bomo Skrivnost v večnosti tudi docela spoznali.

Kako naj se torej lotevamo »teologije«

»Za zdaj pa ostanejo vera, upanje, ljubezen, to troje. In največja od teh je ljubezen.« To je najodličnejša pot, na katero nas kliče Bog; prava Pot, za razliko od poti teologije ali poti karizmatičnih fascinacij. S tem lahko začnemo razmišljati o praktičnih stvareh – kako naj se torej lotevamo »teologije« (ali morda bolje rečeno razmišljanja o Bogu) v vsakdanjem življenju, v pogovorih s kristjani in nekristjani itd. Očitno je, da mora biti naš prvi in edini motiv ljubezen do Boga in do bližnjega. Dejstvo je namreč, da naše teološke debate pogosto izvirajo iz globljih, osebnih vzrokov, ki s teologijo pravzaprav nimajo nič skupnega. Govorim o našem značaju, naših vrednotah, naših strahovih, naših ranah zaradi slabih doživetij v preteklosti itd. Dejstvo je, da noben človek na svetu ni povsem svoboden vsega tega – zato je naše mišljenje vedno nekoliko pristransko. Zato je po mojem mnogo bolj pomembno, da se pogovarjamo o svojih osebnih stvareh, da si morda drznemo odpreti se drugim in izpostaviti lastno šibkost, nemoč in neznanje. S tem govorimo o resničnih problemih in globoko verjamem, da ravno takšna priznanja lastne slabotnosti in nemoči z neko nezadržno močjo privlačijo Boga, da se razodene s Svojo močjo, resnico, rešitvijo ipd.¹⁰

Vsakršno govorjenje o Bogu in o spoznanjih, ki jih imamo glede njega, naj bo torej vedno obdano z varnim obročem priznanja lastne krhkosti in nezmožnosti. Edino takšna drža nam omogoča, da od Njega morda lahko prejmemo nadaljnje razkritje njegovih nedoumljivih, nepreiskljivih sklepov (Rim 11,33). In paziti moramo, da naše govorjenje vedno izhaja iz ljubezni oziroma milosti (Kol 4,6) – sicer je vse popolnoma prazno. Tudi z nami kot ljudmi ima namreč Bog enak namen kakor s Svetim pismom: po svoji milosti nam daje svojega Duha, da lahko služimo drugemu kot celotni osebi – njegovemu ra-

⁷ Glede tega, kaj točno sodi v ta krog, se mnenja seveda razhajajo – tudi o tem bi veljalo še nadalje razmišljati.

⁸ Glej zgornji navedek iz 1 Kor 13 itd.; na to pa morda meri tudi omemba »našega veličastva« v tej vrstici.

⁹ Zato pristopamo z *zaupnostjo* (Heb 4,16) – izvirna beseda je *parresía*, ki pomeni 'svoboda govora, odprtost, odkritost, pogumnost, gotovost'.

¹⁰ »Močan sem tedaj, ko sem slaboten.« – Pavel v 2 Kor 12,10; glej tudi prejšnje vrstice.

zumu, pa tudi čustvom, še bolj pa njegovemu srcu, njegovemu duhu. Bog nam daje, da drug prek drugega (po Svetem Duhu, ki je v nas) prejemamo oziroma izkušamo tisti skrivnosti stik z živim Bogom, ki nas preobraža – seveda, če se res v Božji ljubezni odpremo in hkrati priznamo svojo slabotnost in krhkost. Lahko bi torej rekli, da je globoko, osebno, zares odprto in celostno druženje¹¹ s sokristjani z Božjega vidika prav tako pomembno kakor poglobljeno, odprto in ponižno branje Božje besede. Oboje sta neprecenljiva darova, po katerih po Svetem Duhu prihaja k nam Jezus sam.¹²

Odnos do »teologov«

Za konec še razmislek o našem odnosu do kristjanov, ki vsekakor sprejemajo določeno »teologijo« (v tem slabem smislu besede) pa naj bo kakršna koli – karizmatična, katoliška, kalvinistična, personalistična, anarhistična itd. Dejstvo je, da je Bog skozi zgodovino uporabljal ljudi, ki so se podrejali takšnim ali drugačnim teologijam; nekateri izmed njih so svoj uspeh celo pripisovali svoji teologiji. Dejstvo je tudi, da bi bilo hudo narobe, če bi mislili, da takšni ljudje niso kristjani v polnem pomenu besede. Glede na to, kar je bilo do sedaj rečeno, bi moral biti naš odnos do njih predvsem ponižen in oseben. Narobe bi bilo, če bi jih skušali predvsem z razumskim argumentiranjem pripraviti do spremembe mišljenja (to nam bi verjetno tako ali tako težko uspelo, saj so na tem področju specialisti) – z uporabo »razumske« prisile bi pravzaprav pokazali, da smo sami v isti zanki, da imamo očitno svojo teologijo, ki nam je v praksi pomembnejša od ljubezni. Predlagam torej držo, ki je ljubeča, odprta in predvsem osebna. Držo, ki želi priti v stik s celoto osebe, ne samo z njenim razumskim svetom. Bog vsekakor ne želi, da smo kakor duhovi, ki se preganjajo po nekakšnih miselnih prostranstvih, ampak da smo celovite osebe (celovite v Njem in zaradi Njega). Torej: bodimo preprosti kakor golobi.

Seveda pa moramo biti tudi oprezni kot kače (Mt 10,16): najprej na skušnjava, da ob stiku s »sistemati« poskušamo tudi sami formulirati nekakšno svojo teologijo, ki se lahko zgolj z razumskimi sredstvi zoperstavi zmoti. To bi pomenilo, da smo že prestopili v »teološki« tabor. Kot že rečeno, nas k temu spodbuja tudi naše meso, naša stara človeška narava: če ne drugega, vsaj k temu, da bi imeli tudi mi svoj »prav«, svoje trdne argumente itd. Dejansko mi nimamo svojega »prav«. Naš »prav« je samo v Jezusu osebno – in ta »Prav« si zasluži veliko začetnico.

Druga skušnjava pa je nasprotna – da klonemo pod močjo argumenta. Nekateri »teologi« dejansko nastopajo z veliko avtoriteto, z zelo jasnim in dodelanim sistemom, ki mu je težko ugovarjati in ki se dozdevno kaže kot popolnoma utemeljen v Svetem pismu. Njihovi dokazi imajo veliko moč prepričevanja.¹³ V tem primeru se moramo spomniti Jezusovih opozoril, da ni važna pravovernost (»Gospod, Gospod«) niti darovi (prerokovanje, izganjanje demonov) ampak celotno življenje in obnašanje (»sad« – glej Mt 7,21–23). Vemo pa, da sta predana ljubezen in iskrena ponižnost ena izmed najpomembnejših sadov. Nadalje je dobro, če se spomnimo Jezusovega načina izvajanja avtoritete, ki je v služenju in darovanju sebe (Mr 10,45), in tudi Pavlovega načina poučevanja oziroma služenja Gospodu: »z vso ponižnostjo, v solzah in preizkušnjah« (Apd 20,19; glej tudi v. 31: dejansko bi rad srečal teologa, ki lahko svoj nauk podpre z iskrenimi solzami).

Če že govorimo o teologiji (kot rečeno, imam rajši svetopisemske pojme), predlagam »teologijo približevanja«. Odprt sistem, katerega prva postavka je, da *ni* celota, da je pomanjkljiv in nedokončan – dokončal ga bo Bog. Zato je seveda odprt za dialog in tudi za popravke – seveda pa ne za popravke, ki ga skušajo na silo pretvoriti v zaprt sistem in ki prihajajo zgolj z močjo argumenta, brez ostalih stvari, ki morajo biti nujno zraven (ponižnost, ljubezen) – po Svetem pismu moramo takšne popravke v vsakem primeru zavreči, ne glede na to, koliko resnice je v njih. Rad bi torej, da je čez vso našo »teologijo« velik rdeč napis:

**VELIKO STVARI VEMO SAMO DELNO, NEKATERIH SPLOH NE RAZUMEMO
IN GLEDE NEKATERIH SE SKORAJ GOTOVO MOTIMO.**

¹¹ Skupnost, občestvo, *koinonía*.

¹² Če kdo o tem slednjem ni povsem prepričan, naj se spomni, da Sveto pismo pravi, da smo po Jezusu tempelj, v katerem prebiva Bog sam – ko se torej družimo drug z drugim (v pravem, globokem pomenu besede) in ko se zavedamo te duhovne resničnosti, prihajamo torej v prisotnost Boga samega.

¹³ Glej nasprotje temu v 1 Kor 2,1.

To bi bila dobra osnova. Silna in presežna moč Jezusove zmage na križu nam namreč omogoča, da si lahko privoščimo takšno pomanjkljivost. Ravno v tem je škandal evangelija.

Ali pa kaj pravite na veroizpoved, ki bi se glasila nekako tako: »Verujemo v to, verujemo v to, verujemo v ono ... vendar pa obstaja še mnogo stvari, o katerih ne vemo prav nič, poleg tega pa tudi precej manj pomembnih stvari, glede katerih se najbrž motimo, ker z vsem srcem verujemo v človeško zmotljivost.« S tem mislim resno. Zaenkrat ne poznam nobene cerkve ali gibanja, ki bi v svoje temeljno vodilo (to naj bi bila namreč veroizpoved) vključila nedvoumno priznanje lastne omejenosti, majhnosti, slabosti, neumnosti in zmotljivosti. Predlagam, da postanemo takšna skupnost.

Končal bom z navedkom Martina Luthra, vélikega teologa (čeprav se zdi, da se povedanega tudi sam ni vedno držal): »Človek ne postane teolog z branjem, pisanjem in razglabljanjem; ne, življenje, umiranje in preganjanje naredi človeka za teologa.«